УДК 330.3

Щекович О.С.
професор кафедри інноваційного менеджменту та управління бізнес-процесами ДВНЗ «Криворізький національний університет»

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МЕТАЛУРГІЙНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

У статті представлені основні результати аналізу стану державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в металургійну галузь України. Досліджено галузеву структуру надходження прямих іноземних інвестицій в економіку країн Центрально-Східної Європи. Визначено негативний вплив основних тенденцій прямого іноземного інвестування.

Ключові слова: інвестиції, прямі іноземні інвестиції, країни Центрально-Східної Європи, сфера фінансового посередництва, металургійна галузь.

Щекович Е.С. АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В МЕТАЛЛУРГИЧЕСКУЮ ОТРАСЛЬ УКРАИНЫ

В статье представлены основные результаты анализа состояния государственного регулирования привлечения прямых иностранных инвестиций в металлургическую отрасль Украины. Исследована отраслевая структура поступления прямых иностранных инвестиций в экономику стран Центрально-Восточной Европы. Определено негативное влияние основных тенденций прямого иностранного инвестирования.

Ключевые слова: инвестиции, прямые иностранные инвестиции, страны Центральной и Восточной Европы, сфера финансового посредничества, металлургическая отрасль.

Schcekovych O.S. STATE REGULATION ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN METALLURGICAL INDUSTRY OF UKRAINE

The paper presents key highlights of state regulation analysis of foreign direct investment in metallurgical industry of Ukraine. Industrial structure of direct foreign investment in Central and Eastern Europe is studied. Negative impact of primary trends in foreign direct investment is determined.

Keywords: investments, foreign direct investment, countries of Central and Eastern Europe, financial sector, metallurgical industry.

Постановка проблеми. Для України іноземні інвестиції мають велике значення. У зв'язку з цим необхідно використовувати досвід розвинених країн, які пропонують для перебудови економіки залучати на взаємовигідних умовах прямі іноземні інвестиції з метою розв'язання завдань структурної трансформації, розвитку виробництва і нарощування експортного потенціалу.

Інвестиції потрібні металургійній галузі для переходу до стабільної господарської діяльності, переозброєння виробництва, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності. Особливої значущості ці процеси набувають на макроекономічному рівні, оскільки держава повинна регулювати створення у країні сприятливого інвестиційного клімату, формувати і розвивати фондовий ринок, сприяти спрямуванню інвестицій у пріоритетні галузі виробництва тощо. Виходячи з цього, дослідження теоретичних і практичних проблем державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні можна вважати своєчасними та важливими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в економічну теорію засад державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій зробили вітчизняні науковці К. Паливода, В.О. Стойка, В.Й. Башко, З. Романова, О.Б. Василиця та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні стану державного регулювання залучення прямих іноземних інвестицій в металургійну галузь України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки світова економічна криза зумовила активізацію економічної думки та змусила світове економічне співтовариство проаналізувати причини виникнення цього явища, доцільним видається проведення аналізу галузевої структури припливу ПІІ в країни Центрально-Східної Європи. У ході аналізу вчені дійшли висновку, що криза була зумовлена накопиченням надлишкового капіталу та стрімким зростанням сектору фінансових послуг, що виникає у ході переорієнтації інвестування зі сфери виробництва у сферу фінансових ринків, зокрема, у спекулятивні операції [1, с. 20; 2, с. 15].

Дослідження галузевої структури надходження ПІІ в економіку країн Центрально-Східної Європи станом на 2014 р. виявило, що у більшості цих країн інвестовані кошти надходять не у промисловість, а в операції з нерухомістю (Болгарія – 21% загального обсягу) та фінансове посередництво (Хорватія – 33%, Естонія – 25%, Словенія – 43%, Латвія – 27%, Україна – 31%, РФ – 45%). Хоча в окремих країнах кошти залучаються й в обробну промисловість (Чехія – 30%, Литва – 26%, Македонія – 36%, Словаччина – 40%, Польща – 31%, Румунія – 32%). Цікавим є випадок Угорщини, де станом на початок 2014 р. на першому місці за надходженням інвестицій перебувала професійна діяльність – 28%. Країна активно використовується для реєстрації головних офісів компаній, а також для заснування компаній спеціального призначення. Такі компанії створюються для захисту материнської структури від фінансових ризиків, приховування боргів, реальних власників чи відносин між підприємствами, які насправді пов'язані між собою.

Якщо детально розглянути країни Центрально-Східної Європи, які все ж інвестують у промисловість, то ситуація є такою. 19% ПІІ в Чехії спрямовані у виробництво транспортних засобів. У Литві першу позицію в обробній промисловості займає виробництво коксу та продуктів нафтоперероблки – 9%. У Македонії найбільша частка ПІІ в промисловості спрямовується на виробництво металів та металопродукції – 12%. У Польщі основна частка ПІІ надходить у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 6%. В Румунії ПІІ у про-

мисловості спрямовані у першу чергу в нафтопереробку, виробництво пластмас та гуми – 6,3%. Отже, із перелічених країн лише у Чехії відбувається інвестування технологічного сектора, хоча у країнах Центрально-Східної Європи складальні виробництва розташовані також в Румунії, Угорщині, Польщі.

Однак у більшості країн Центрально-Східної Європи кошти залучаються не у реальний сектор, а у сферу фінансового посередництва, зумовлюючи отримання прибутку шляхом фінансових спекуляцій та гіперактивного розвитку банківського сектора. Така ситуація зумовила те, що ці країни виявилися одними із найбільш постраждалих від світової фінансово-економічної кризи. Тобто дана галузева структура припливу ПІІ негативно впливає на економічну безпеку країни-реципієнта, зумовлюючи падіння темпів росту ВВП.

Варто проаналізувати макроекономічні показники країн, що інвестували у реальний сектор економіки під час світової фінансово-економічної кризи (2009–2010 рр.), оскільки ситуація не є однозначною. Станом на початок 2010 р. у більшості країн Центрально-Східної Європи інвестовані кошти надходили в операції з нерухомістю (Болгарія – 24% загального обсягу) та фінансове посередництво (Хорватія – 35%, Угорщина – 42%, Естонія – 33%, Словенія – 44%, Латвія – 28%, Україна – 23%). Хоча в окремих країнах кошти залучалися в обробну промисловість (Чехія – 26%, Литва – 27%, Словаччина – 40%, Польща – 32%, Румунія – 31%, РФ – 32,7%). У Македонії у сферу послуг залучено 54% вкладеного капіталу, тоді як у промисловість – 30%. Найбільші темпи падіння ВВП спостерігалися у групі країн, що залучали інвестиції переважно у сферу фінансового посередництва: Латвія – -18%, Україна – -15%, Естонія – -14%.

Здебільшого у другій групі країн, що залучали інвестиції у реальний сектор, зниження темпів зростання ВВП не було таким значним: Чехія – -4,1%, Словаччина – -4,7%. У Польщі зафіксовано зростання ВВП на 1,7%. Однак до цієї групи входять також країни, у яких зафіксовано значні темпи падіння ВВП: Литва – -15%, РФ – -7,9%, Румунія – -7,1%. Такі високі показники падіння ВВП у цих країнах пояснюються істотними обсягами інвестування у сектор фінансових послуг у минулому, що в окремих випадках перевищували обсяг інвестицій в обробну промисловість (РФ) чи були на одному рівні (Литва, Румунія).

Окрім фізичних обсягів інвестування, ще однією ознакою активного розвитку фінансового сектору слугує відношення активів до ВВП. На рисунку 1 видно динаміку зростання активів банківської системи України: приріст фінансових активів становив понад 50 п.п за 5 років, якщо взяти до уваги, що у 2005 р. відношення фінансових активів до ВВП становило 41%.

Зростання фінансових активів досягалося завдяки припливу боргового капіталу та відповідному зростанню банківського кредитування. Водночас спостерігалося зменшення активів в інших галузях національної економіки. У промисловості за період 2005–2009 рр. відбулося зниження близько 40 п.п., у сільському господарстві – 3 п.п. відповідно. Ситуація становить загрозу економічні безпеці країни, оскільки зношеність основних фондів у промисловості станом на початок 2014 р. становить 57,3%, у сільському господарстві – 34,6%. Таким чином, існує потреба в оновленні матеріальних активів.

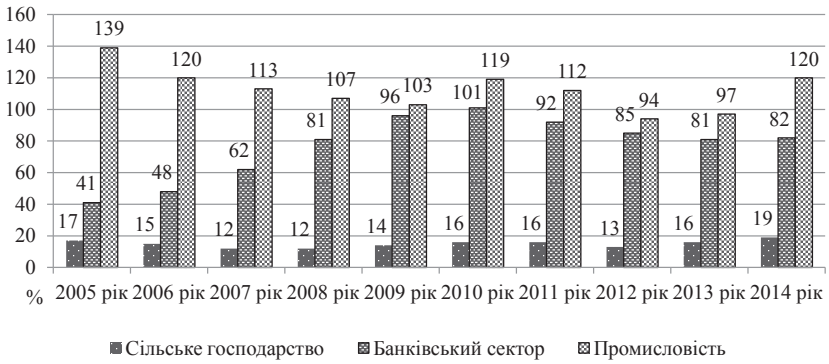

Рис. 1. Динаміка відношення активів в окремих секторах економіки до ВВП України у 2005–2014 рр., %

Складено за: [4]

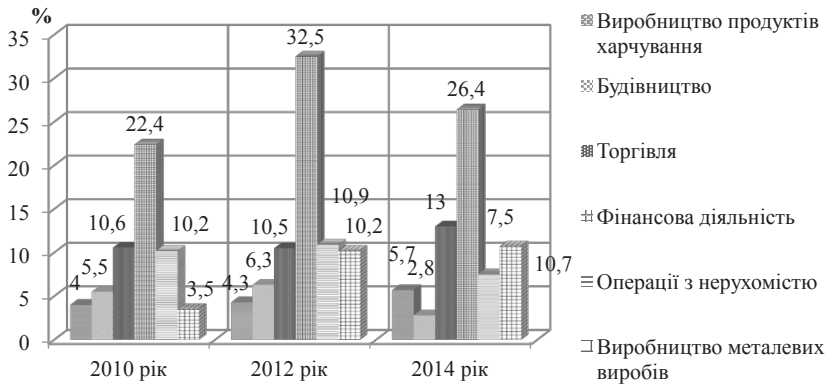

Рис. 2. Галузева структура прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2010–2014 рр., у % до загального обсягу

Складено за: [4]

Також свідченням значних темпів зростання фінансового сектору може слугувати середня оплата праці. Майже за два десятиліття середня реальна заробітна плата у фінансовій сфері стала найбільшою і перевищувала аналогічний показник в інших сферах економіки у 2-4 рази. Так, наприклад, для України на початку 2014 р. середня оплата праці у фінансовій сфері становила 6 477 грн, тоді як у промисловості – 3 716 грн, а середня по країні – 3 167 грн [4].

Окрім загрози, що формується від посиленого інвестування фінансового сектора, викликає занепокоєння і те, що здійснюється акцент на залученні якомога більшого обсягу інвестицій. Такі дії виглядають сумнівним з точки зору збереження стабільності економіки. Подібної думки дотримується як К. Паливода [5, с. 73], так і О. Власюк [6, с. 147-148]. Адже економіка країни може ефективно освоїти лише обмежену кількість фінансових ресурсів у зв'язку із обмеженістю інвестиційної інфраструктури, недоліками фінансового та банківського менеджменту. Так, у світі існують країни із високим відсотком залучених ПІІ у відношенні до ВВП. Як приклад наведемо фінансову систему Китаю. Але в основному в цю країну інвестують вітчизняні суб'єкти господарювання та фізичні особи [7].

Окрім того, важливу роль відіграє якісний чинник, а саме – в яку сферу спрямовані інвестиційні надходження. Тенденції, які спостерігаються на міжнародному ринку ПІІ, можна окреслити наступним чином. ТНК та фірми з країн метрополій інвестують ті види виробництва, які є обслуговуючими щодо власної виробничо-господарської діяльності. А також відбувається іноземне інвестування небажаних для країни-донора виробництв із стратегічних та екологічних причин. Крім того, сам лише високий рівень капіталовкладень в економіку не є запорукою ефективності використання залучених ресурсів. Так, в Японії велика частка інвестицій у вигляді трансфертів та державних замовлень спрямовується наближеним до уряду фінансово-промисловим групам із низькою продуктивністю їх використання [8, с. 28].

Аналіз структури прямих іноземних інвестицій (рис. 2) в Україну демонструє їхню зосередженість у галузях з високою оборотністю коштів та високою дохідністю. Однак ці галузі не є пріоритетними для розвитку економіки України, не здійснюють вагомого впливу на експортний потенціал країни, не підвищують конкурентоспроможність на світовому ринку і не посилюють економічну безпеку.

Зокрема, лідируючі позиції займають галузі, що працюють на внутрішній ринок. Ситуація дещо змінилася у 2012 р., коли у металургійне виробництво було залучено 10,2% ПІІ, що надійшли. Зрозуміло, що іноземні інвестори не зацікавлені у створенні для себе потужного конкурента на зовнішньому ринку. ПІІ нині не виконують роль рушія технологічного розвитку промисловості у реальному секторі економіки. Їхніми основними реципієнтами залишаються низькотехнологічні, енергоємні сфери виробництва, водночас відсутня зацікавленість інвесторів у підприємствах інноваційного спрямування [9, с. 66]. Тому саме державі варто створити умови для надходження інвестицій у пріоритетні галузі.

Фінансова сфера для іноземного інвестора була досить привабливим об'єктом, оскільки ставки за кредитами були високими, спостерігався бум споживчого кредитування, збільшення доходів населення зумовило інтенсифікацію депозитних вкладень. Переважно пряме іноземне інвестування відбувалося шляхом купівлі українських банків. А іноземні інвестори мали доступ до дешевих кредитних ресурсів як у материнському банку, так і на міжнародному ринку, тому вітчизняні високі кредитні ставки дозволяли забезпечувати високу рентабельність фінансової активності. Тобто було створено всі умови для отримання банками надприбутків. Подібна ситуація склалася, для прикладу, в Латинській Америці в кінці XX століття. Відбувалися переключення фінансових потоків з кредитування промисловості і базисної інфраструктури, не кажучи вже про високотехнологічне і наукоємне виробництво, що потребує великих інвестиційних вкладень, на більш дохідні, хоча більш ризикові фондові та біржові спекулятивні операції. Це зумовило фінансово-кредитні потрясіння, що охопили Аргентину, Уругвай, Бразилію, Парагвай. Фінансові проблеми були відчутні навіть у такій відносно стійкій країні, як Чилі [10]. Отож, не можна стверджувати, що іноземні інвестори відіграли головну роль у створенні кризових явищ у банківській системі України, однак посилили негативні наслідки у цій сфері.

Щодо роздрібної торгівлі, то місткий внутрішній ринок і тенденція до зростання обсягів споживання у супермаркетах та великих спеціалізованих магазинах призвели до активної діяльності іноземних інвесторів у цій сфері. Навіть у кризовий 2010 р. було здійснено купівлю польським інвестфондом Abris Capital мережі «Барвінок»; власником мережі побутової техніки «Ельдорадо» стала чеська компанія PPF Group. Окрім того, на ринку діють такі мережі як «Фуршет», 20% акцій якої належить французькому роздрібному гіганту Auchan; МЕТРО Кеш енд Кері Україна – із німецьким капіталом тощо. Харчова промисловість залишається привабливою для іноземних інвесторів навіть у період кризи, завдяки стабільності споживання та стрімкому зниженню вартості активів підприємств. Так, італійська Gruppo Campari за 18 млн дол. США придбала в компанії «Оверлайн» Одеський завод шампанських вин. Американська Coca-Cola орієнтовно за 2-3 млн дол. США купила Запорізький завод безалкогольних напоїв. Французька Soufflet Group придбала у групи «СКМ» Дніпропетровський пивоварний завод «Дніпро» (орієнтовна вартість – 5-7 млн дол. США) [11].

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що у більшості країн Центрально-Східної Європи кошти залучаються не у реальний сектор, а у сферу фінансового посередництва, зумовлюючи отримання прибутку шляхом фінансових спекуляцій та гіперактивного розвитку банківського сектора. Країни Центрально-Східної Європи зазнали значного негативного впливу світової фінансово-економічної кризи у зв'язку із географічною та, найголовніше, галузевою структурою залучення іноземних інвестицій, які спрямовувалися здебільшого із офшорних зон у галузі фінансового посередництва. Такий стан речей зумовив згортання планів ТНК щодо інвестування регіону Центрально-Східної Європи, оскільки фінансово- економічна криза похитнула впевненість іноземних інвесторів у здатності економік Центрально-Східної Європи протистояти фінансовим потрясінням. Також можна стверджувати, що галузева структура залучених ПІІ негативно впливає на економічний розвиток країн Центрально-Східної Європи, оскільки призводить до зростання псевдоефективних інвестицій та вимивання коштів із промисловості та сфери високих технологій. Такі дії в подальшому призведуть до зростання технологічної залежності та, відповідно, втрати економічної самостійності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи / І. Кравченко, Г. Багратян // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 19- 23.
2. Липницький Д. Економіка мильних пузирів / Л. Липницький // Контракти. – 2010. – № 11. – С. 13-17.
3. Статистична база Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.imf.org.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.
5. Паливода К. Проблеми формування та використання інвестицій в сучасній економіці України / К. Паливода // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 73-81.
6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
7. Стойка В.О. Сучасні аспекти управління інвестиціями / В.О. Стойка // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 9. – С. 175-178.
8. Башко В.Й. Зовнішнє фінансування дефіциту бюджету в контексті інвестиційної діяльності держави / В.Й. Башко // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 12. – С. 27-30.
9. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.
10. Романова З. Иностранные инвестиции: Латиноамериканские уроки / З. Романова // Экономист. – 2004. – № 8. – С. 14-23.
11. Василиця О.Б. Іноземні інвестиції як чинник диспропорцій в економіці України / О.Б. Василиця // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Вип. 34. – С. 223-228.